

Герасимчук О. П. Реалізація потерпілим прав під час перегляду справи за нововиявленими обставинами / О. П. Герасимчук // Адвокат. – №3 (126). – 2011. – С. 20-22.

*О. П. Герасимчук,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правосуддя
та кримінально-правових дисциплін
Національного університету “Острозька академія”*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОТЕРПІЛИМ ПРАВ ПІД ЧАС ПЕРЕГЛЯДУ СПРАВИ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

Актуальність теми. Важливим засобом реалізації прав потерпілого є доступ до правосуддя. Декларація принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживань владою 1985 року передбачає для держав сприяти тому, щоб судові і адміністративні процедури більшою мірою відповідали потребам потерпілих, в тому числі шляхом надання належної допомоги жертвам протягом всього судового розгляду [1]. Проте кримінальний процес на різних стадіях розгляду справи передбачає різні засоби здійснення прав потерпілого і не завжди його інтереси враховуються повною мірою.

Для забезпечення законного та обґрунтованого судового рішення у кримінальній справі процесуальними нормами передбачено можливість апеляційного розгляду та касаційного перегляду справи. Але іноді виникає необхідність знову переглянути прийняте рішення, яке набрало законної сили, зокрема, у випадку, якщо з'явилися нові, раніше невідомі обставини. Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами регламентується главою 32 КПК. Різні питання, пов'язані з переглядом справ у зв'язку з нововиявленими обставинами в українській кримінально-процесуальній науці досліджували В. Т. Маляренко, Н. Р. Бобечко, О. Ю. Татаров, В. М. Беднарська та інші. Проте потерпілий з його процесуальним статусом залишався, як правило, поза увагою досліджень в контексті цього виду провадження. **Метою даної статті** є дослідження важливих аспектів діяльності потерпілого та забезпечення

реалізації його прав на стадії перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами, обґрунтування відповідних пропозицій до кримінально-процесуального законодавства.

Згідно зі ст. 400-5 КПК до нововиявлених обставин відносяться:

1) фальсифікація доказів, неправильність перекладу, а також показань свідка, потерпілого, обвинуваченого, підсудного, висновку і пояснень судового експерта, на яких ґрунтується вирок; 2) зловживання прокурора, дізнавача, слідчого чи суддів під час провадження у справі; 3) всі інші обставини, які не були відомі суду при винесенні судового рішення і які самі по собі або разом із раніше виявленими обставинами доводять неправильність засудження або виправдання підсудного.

Варто мати на увазі, що під нововиявленими обставинами розуміють не тільки ті обставини, які існували на момент розгляду справи, і не були відомі суду, а й будь-які інші, які були відомі суду, але були ним проігноровані при розгляді справи на будь-якій стадії судового провадження [2]. Нововиявлені обставини можуть зачіпати інтереси потерпілого у кримінальній справі, і тому він може скористатися наявними процесуальними засобами для захисту своїх прав для ініціювання виключного провадження та участі в ньому. Потерпілий, відповідно до статті 400-8 КПК, має право подати заяву про перегляд справи у зв'язку з нововиявленими обставинами до прокурора.

Важливо встановити, в якій формі потерпілий зможе звернутися до прокурора та реалізувати своє право на клопотання про перегляд судового рішення. В кримінально-процесуальному законодавстві не передбачено вимог до форми та змісту клопотання, яке подається для перегляду судових рішень в порядку виключного провадження. (До речі, в ст. 400-8 КПК звернення до прокурора називається з приводу нововиявлених обставин називається “заява”, а в ст. 400-9 КПК – “клопотання”, що очевидно вимагає узгодження процесуальних норм). В літературі висловлено пропозицію, що таке клопотання має відповідати вимогам, встановленим для апеляції [3]. Ми вважаємо, що перелік вимог, встановлений статтею 350 КПК може мати лише орієнтуючий

характер, але не повинен беззастережно застосовуватись до клопотань, які подаються в порядку, визначеному главою 32 КПК, зокрема, щодо нововиявлених обставин. В першу чергу це пов'язано зі специфікою виключного провадження, яке має відмінні від апеляційного порядок і предмет оскарження та розгляду. У виключному порядку не переглядаються фактичні обставини справи, які були предметом розгляду нижчестоящих судів. Окрім того, особа з приводу нововиявлених обставин звертається до відповідного суду не безпосередньо, а опосередковано, через прокурора. Саме прокурор має право витребувати справу із суду для перевірки заяви. Тому за існуючого порядку, клопотання з приводу нововиявлених обставин не повинне бути занадто формалізоване і може полягати лише в повідомленні нових виявлених обставин та із зазначенням джерел інформації.

Оскільки розслідування нововиявлених обставин, коли воно має місце, проводиться за правилами досудового слідства, потерпілий має ті ж права, що й на досудовому слідстві. Закінчивши розслідування, прокурор (районний чи міський) подає свій висновок вищестоящому прокуророві, разом з іншими необхідними документами. Остаточні питання про принесення подання до апеляційного суду вирішується прокурором АР Крим, області, міст Києва чи Севастополя, військовим прокурором (на правах прокурора області). При цьому у справах, де вирок винесено апеляційним судом, прокурор області (або прирівняні до нього) направляє відповідні документи Генеральному прокурору України, який вирішує питання про принесення подання до касаційного суду.

У випадку, коли прокурор не знаходить підстав для перегляду справи в зв'язку з нововиявленими обставинами (точніше кажучи – підстав для внесення подання про перегляд справи), тоді він виносить постанову про відмову у перегляді справи. Прокурор зобов'язаний повідомити про прийняте рішення осіб, які подали до нього звернення у зв'язку з нововиявленими обставинами. Відповідно до статті 400-8 КПК постанова прокурора може бути оскаржена до вищестоящого прокурора. На нашу думку, в КПК має бути безпосередньо

передбачене також право потерпілого оскаржити зазначену постанову прокурора до суду.

Якщо справа надходить до суду (апеляційної чи касаційної інстанції – ст. 400-10 КПК), вона розглядається за правилами, встановленими для перегляду справ в касаційному порядку. За цими правилами зацікавлені сторони, зазначені в статті 384 КПК, в тому числі і потерпілий та його представник мають бути обов'язково повідомлені про розгляд справи. Порядок повідомлення про прийняте рішення за цією процедурою не врегульований. Потрібно безпосередньо передбачити в Кримінально-процесуальному кодексі положення, що про результати розгляду справи в суді зацікавлені особи мають бути повідомлені і обов'язково отримувати копію прийнятого рішення.

Потерпілий може оскаржити виправдувальний вирок, ухвалу чи постанову про закриття справи за нововиявленими обставинами лише протягом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності і не пізніше одного року з дня виявлення нових обставин. Відповідно до ст. 400-6 КПК днем виявлення нових обставин у вигляді дій певних осіб, які не підпадають під ознаки злочинів, а також інших обставин є день складання прокурором висновку про підтвердження таких обставин матеріалами розслідування. Якщо ж нові обставини полягали у злочинних діях відповідних учасників кримінального процесу, то річний строк обраховується з моменту набрання законної сили вироком, який встановлює факт вчинення злочину, а при неможливості постановлення вироку – з дня складання прокурором за матеріалами розслідування висновку про наявність нововиявлених обставин.

Проте норми про строк перегляду справи за нововиявленими обставинами не відповідають статтям 7-1, 7-2 та 11-1 КПК, в яких зазначено, що провадження у справах, в яких закінчились строки давності, закривається судом. Невизнання права потерпілого на оскарження результатів справи поза межами строків давності порушує його права. Очевидно, що право на оскарження потерпілий матиме практично завжди, а от підстави для перегляду справи – тільки якщо не сплинули строки давності. Водночас питання факту –

сплинув строк давності, чи ні (наприклад, через переривання чи зупинення строку давності) – має вирішувати суд. Потерпілий при цьому матиме рівну з іншими учасниками процесу можливість на змагальних засадах відстояти свій інтерес.

Таким чином, за проведеним дослідженням означеної проблеми можна зробити наступні **висновки**:

1. Форма та зміст клопотання, яке подається для перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами потребує безпосереднього законодавчого врегулювання, проте таке клопотання не повинне бути занадто формалізоване і може полягати лише в повідомленні нових виявлених обставин та включати зазначення джерел інформації.

2. В КПК має бути безпосередньо передбачене право потерпілого оскаржити постанову прокурора про відмову у перегляді справи за нововиявленими обставинами до суду.

3. Для ефективного захисту прав потерпілого у кримінальному процесі потрібно безпосередньо передбачити в КПК положення, що про результати розгляду справи у зв'язку з нововиявленими обставинами в суді зацікавлені особи мають бути повідомлені і обов'язково отримувати копію прийнятого рішення.

4. Невизнання права потерпілого на оскарження результатів справи (у зв'язку з нововиявленими обставинами) поза межами строків давності порушує його права.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Декларация основных принципов правосудия для жертв преступлений и злоупотребления властью от 29 ноября 1985 г. // СССР и международное сотрудничество в области прав человека. Документы и материалы.— М.: Международные отношения, 1989. – С.271.

2. *Ведищев Н.П.* Возобновление производства по уголовному делу ввиду новых или открывшихся обстоятельств / Н.П. Ведищев. – М.: Юрлитинформ, 2003. – С. 34.

3. *Маляренко В.Т.* Про перегляд судових рішень у порядку виключного провадження / В.Т. Маляренко // Вісник Верховного Суду України. – 2001. – № 5. – С. 21.

УДК 343.116:343.122(477)

***Герасимчук О. П.* Реалізація потерпілим прав під час перегляду справи за нововиявленими обставинами**

У статті розглядаються питання щодо діяльності потерпілого та забезпечення реалізації його прав на стадії перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами. Обґрунтовуються відповідні пропозиції до кримінально-процесуального законодавства.

Ключові слова: потерпілий, нововиявлені обставини, істотні порушення, перегляд справи

***Герасимчук О. П.* Реализация потерпевшим прав во время пересмотра дела ввиду новых обстоятельств**

В статье рассматриваются вопросы о деятельности потерпевшего и обеспечения реализации его прав на стадии пересмотра судебных решений ввиду новых обстоятельств. Обосновываются соответствующие предложения относительно уголовно-процессуального законодательства.

Ключевые слова: потерпевший, новые обстоятельства, существенные нарушения, пересмотр дела

***Oleh P. Herasymchuk.* Realisation of the rights by the victim during case revision due to new facts**

The article touches upon the problems of the victim's activities and guaranteeing of his/her rights' realisation at the stage of revision of the criminal case due to the new facts. Relevant proposals to criminal-procedure law are substantiated.

Key words: victim, new circumstances, significant violations, retrial